

Västra Vrams kyrka

Underhållsplan 2019

Regionmuseet
Landsantikvarien i Skåne

Rapport 2019:09

Västra Vrams kyrka

Underhållsplan 2019

Underhållsplan 2019
Västra Vrams socken
Kristianstad kommun
Skåne län

Linn Ljunggren

E-Rapport 2019:09

© Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, 2019

www.regionmuseet.se

Dnr: M12.30-133-19,1151

Text: Linn Ljunggren

Foto: Linn Ljunggren

Kartframställning: Rebecca Olsson

Formgivning: Kerstin Börjesson

Granskning: Åsa Eriksson Green, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne

Kartmaterial, ©Lantmäteriet, Gävle. Dnr 507-99-502

Innehåll

Inledning	5
Syfte	5
Metod	5
Planens användande	5
Bilagor	5
Kyrkans läge och församlingstillhörighet	6
Beskrivning av kyrkobyggnaden, tekniska system och inventarier	7
Grundläggning och stomkonstruktion.....	7
Exteriör	7
Plåtläggning	7
Interiör	7
Orgelläktare- och underbyggnad	7
RWC	7
WC	7
Teknikrum	7
Pentry	7
Fast inredning	7
Tillgänglighet för funktionshindrade	7
RWC	8
Tekniska system.....	8
Vatten och avlopp	8
Elsystem	8
Värmesystem och klimatanläggning	8
Brandlarm	8
Inbrottslarm	8

Inbrottslarm med rörelse- och magnetdetektorer samt tillhörande larmklocka installerad 2010är placerad i vapenhuset	8
Ljudanläggning	8
Ljusläggning	8
Kyrkans byggnads-och reparationshistoria	11
Historik fr.o.m. 2004	11
2015	11
2018	11
Kyrkans och dess inventariers egenart och speciella värden och hot mot dess värden.....	12
Värdebeskrivning	12
Hot mot kyrkan och dess inventarier	12
Västra Vrams kyrkogård	12
Målsättning för kyrkan och dess inventarier	12
Konkretisering av uppsatta mål för kyrkobyggnaden, dess inventarier, kyrkotomt och begravningsplats	13
Speciella vårdkrav till följd av kulturhistoriska och antikvariska värden.....	13
Åtgärdsbehov och checklistor	13
Färgtyp och färgkoder	14
Källor	5
Regionmuseets E-rapportserie 2019	6
Kulturmiljö.....	6

Kyrkan sedd från väster mot öster, mars 2019.

Inledning

Underhållsplanen för Västra Vram togs ursprungligen fram av Ponnert arkitekter AB 2006 på uppdrag av församlingen. Följande dokument är en uppdatering av sagda plan. Dokumentet har tagits fram av Regionmuseet Kristianstad/ Landsantikvarien i Skåne av byggnadsantikvarie Linn Ljunggren. Besiktning och inventering skedde under vinter/våren 2019.

I enlighet med kulturmiljölagen skall kyrkor som är skyddade som kyrkliga byggnadsminnen enligt KML 4 kap ha en underhållsplan. Denna ska uppdateras minst vart 10 år.

Syfte

Syftet med underhållsplanen är att den ska vara ett underlag för förvaltning, underhåll och skötsel av kyrkan. Planen ska ge handledning vid beslut om nya åtgärder och förändringar samt vid myndighetsbeslut angående bidrag och tillstånd.

Metod

Föreliggande uppdatering följer samma struktur och rubriksättning som 2006 års plan. Planen har uppdaterats gällande förändringar i byggnaden, ny tillgänglig kunskap

samt felaktig eller saknad information. Det är framförallt information under rubrikerna historik och åtgärdsbehov som har behövts kompletteras. För beskrivning av kyrkobyggnaden har en del tillägg gjorts där ändringar skett sedan 2006.

Arbetet har bestått av arkivsökning, inventering och okulär besiktning av kyrkans exteriör och interiör och inventarier. Arbetet har genomförts i samarbete med Göran Johansson, GJ Kyrk och Kulturrenovering AB, och i dialog med representanter från församlingen.

Planens användande

Underhållsplanen för Västra Vrams kyrka skall antas av kyrkoråd respektive kyrkonämnd samt av kyrkofullmäktige eftersom planen ska ligga till grund för kyrkans framtida underhåll. Originalen till den nya underhållsplanen ska arkiveras tillsammans med kyrkans första underhållsplan i original. Det är viktigt att underhållsplanens checklistor och rekommendationer följs. Observera att åtgärder kan kräva tillstånd från Länsstyrelsen. En del åtgärder kan kräva specialkompetens, exempelvis konservator, för framtagande av åtgärdsprogram.

Bilagor

Till vårdplaner följer två bilagor, en med åtgärdsöversikt och en checklista.

Kristianstad 2019-03-28

Linn Ljunggren

Kyrkans läge och församlingstillhörighet

Sedan föregående underhållsplan upprättades ingår Västra Vrams församling i Västra Vrams pastorat. Detta är en sammanslagning av Västra och Östra Vrams, Linderöds och Äsphults församlingar. I pastoratet ingår kyrkorna Linderöd, Västra Vram, Äsphult och Östra Vram. Västra Vrams pastorat ingår i Lunds stift.

Västra Vrams socken ligger sydväst om Kristianstad. Kyrkbyn Västra Vram ligger i tätorten Tollarp och ingår i Kristianstad kommun.

Beskrivning av kyrkobyggnaden, tekniska system och inventarier

Grundläggning och stomkonstruktion
Se underhållsplan 2006-03-07, kapitel 2.3.1.

Exteriör
Se underhållsplan, 2006-03-07, kapitel 2.3.2

Plåtläggning
Delar av kyrkans södra strävpelare har idag plåtläggning av gråmålad kulturplåt.

Interiör
Se underhållsplan, 2006-03-07, kapitel 2.3.3.

Orgelläktare- och underbyggnad
Orgelunderbyggnaden utgörs av två rum vars väggar mot kyrkorummet är klädda med spåntad träpanel målade i ljusgrå kulör. Detaljer är målade i grönt och orangea kulörer. Det norra rummet rymmer RWC och det södra rummet är ett teknikrum för bland annat ljus- och ljudreglering.

De nya utrymmena inhyser RWC, pentry och teknikrum. Panelväggarna är målade med linoljefärg i en ljusgrå kulör med detaljer i grönt och orange. Även orgelläktaren målade i sammaljusgrå kulör. Färgsättningen tar inspiration från redan befintliga kulörer i kyrkorummet. Färgkoder finns under rubriken "Färgtyper och färgkoder".

RWC
RWC med skötbord finns i det norra rummet under läktaren. Golvet är gjutet och lagt med grå klinkers. El, VVS och inredning är ny sedan 2018. Väggar liksom innertak är klädda med gipsskivor och målade i vit kulör. Toalettstol och handfat i vitt porslin.

WC
WC i kyrkans vapenhus har ytskikt målade med vit emulsionsfärg, golv lagt med grå klinkers. Toalettstol och handfat i vitt porslin. Vit plafondlampa. Varmvattenberedare är ny sedan 2018.

Teknikrum
Under orgelläktarens södra del finns ett teknikrum. Tre väggar klädda med träpanel målade i grå kulör. En väggvitmålad. Golvet är lagt med kvadratisk rött tegel liksom i

övriga kyrkorummet. I rummet finns ett podium med regelstomme som nås via en trappa. På podiet finns ett fast manöverbord för ljud- och ljuskontroller. Från samma plats har den som sköter ljud- och ljus utblick över kyrkorummet via en lucka i väggen mot kyrkorummet. Regelstommentill podiet är färgsatt i grönt och planken till podiet i grått.

Pentry
Ett pentry finns på läktarunderbyggnadens norra sida. Vagg mot söder är klädd med gråmålad träpanel. I övrigt utgörs väggarna av kyrkorummets putsade och vitmålade väggar. Golvet är lagt med kvadratisk rött tegel liksom övriga kyrkorummet. Inredningen är platsbyggd i trä och målade i sammakulörer som kyrkans bänkar. Bänkskivan är i svart sten. Lampetter och vattenkran är av mässing.

Fast inredning
Se underhållsplan, 2006-03-07, kapitel 2.3.4.

Tillgänglighet för funktionshindrade
Se underhållsplan, 2006-03-07, kapitel 2.3.5.

RWC

I norra läktarunderbyggnaden finns RWC. Se rubriken: Interiör.

Ett handräcke i trappan från långhuset upptill koret har tillkommit vid okänd tidpunkt. Handräcket nämns inte i den tidigare vårdplanen. Handräcket är placerat nära predikstolen i södra delen av koret och är i svart smide.

Tekniska system

Se underhållsplan, 2006-03-07, kapitel 2.3.6.

Vatten och avlopp

Vatten och avlopp är indraget till RWC och pentry i kyrkans nordvästra del. Se rubriken; Interiör.

Elsystem

Efter en brand i tornet år 2004 byttes samtliga elinstallationer i el-centralen i tornets bottenvåning. Enligt arbetsbeskrivning från entreprenören Everöds Bygg AB har alla brandskadade elledningar och rörledningar bytts ut i samband med saneringen.

Värmesystem och klimatanläggning

Kyrkan har elvärmeanläggning installerad 2018 som ersatte en tidigare

elvärmeanläggning. Styrsystemet är typen JEFF CC kyrka el och är placerad i ett utrymme i vapenhuset. Styrsystemet reglerar även värme och luftfuktighet. Inne i kyrkan går ledningar till el-centralen under golvet i vapenhuset, i långhusets bänkkvarter och mellan långhusets norra och södra sida i kulvert. Radiatorer tillkomna 2018 är monterade i kor, långhus och korsarmar. En radiator sitter i wc-utrymmet. I bänkkvartaren under bänksitsarna sitter konvektorer från 2018 monterade. I den norra korsarmen har inget byte av bänkradiatorer genomförts.

Brandlarm

Automatiskt brandlarm med partikel-detektor installerades år 2010. Aspirerande detektorer finns i kyrkans långhus och korsarmar. Konventionella rökdetektorer finns i kor, tornutrymmen samt på vinden. Styrskåp för brand- och inbrottslarm i sammarum som el-centralen i vapenhuset. Central för aspirerande system placerades på tornvinden. Sirén och nyckelskåp för räddningstjänsten finns på tornets västra mur.

Inbrottslarm

Inbrottslarm med rörelse- och magnetdetektorer samt tillhörande larmklocka installerad 2010 är placerad i vapenhuset.

Ljudanläggning

Mixerbord till kyrkans ljudanläggning är placerat i teknikrummet på södra sidan under orgelläktaren.

Ljusanläggning

Mixerbord till kyrkans belysning finns placerat i teknikrummet på södra sidan under orgelläktaren.

De två översta bilder t.v visar nya elinstallation från arbeten utförda 2018. Bilden ovan t.t är den renoverad WCn i vapenhuset. Bilden nedan t.v. är det tillkomna 2018 utrymmet för ljus- och ljudreglering.

De övre bilderna visar läktarunderbyggnaden som tillkom år 2018. Den nedre bilden till vänster visar pentryt som finns på norra sidan av läktarunderbyggnaden.

Kyrkans byggnads- och reparationshistoria

Kyrkans historik fram till 2004 finns beskriven i underhållsplanen från 2006 kapitel 2.4. Det följande är en komplettering till denna historik med händelser efter 2004.

Historik fr.o.m. 2004

2004

På eftermiddagen den 25 mars bröt en brand ut i kyrkans torn. Genom snabba åtgärder kunde branden begränsas till endast tornutrymmena och resterande kyrkorum klarade sig intakta. Branden påverkade främst tornets nordvästra hörn och skadade framförallt bjälklaget mellan tornets två nedre delar samt trapploppet upp till tredje våningen.

Omgående efter branden sanerades kyrkorummet med så kallad röksvamp. I tornets bottenvåning ersattes alla elinstallationer och väggarna stålborstades rena från sot. Dock målades inte väggarna. Bjälklaget mellan tornets bottenvåning och första våning bröts upp i nordvästra hörnet och ersattes med ny. Brandskadade bjälkar bilades rena från svedd yta. Ny linoleummattalades likt befintlig. Orgeln rengjordes av en orgelbyggare.

Mellan tomrummet och trapploppet sattes en ny dörr likt befintlig. Saneringsarbetet utfördes av Everöds Bygg AB

2010

Installation av automatiskt brandlarm med partikeldetektor genomfördes 2010. Aspirerande detektorer i kyrkans långhus och korsarmar samt konventionella rökdetektorer placerades i koret, tornutrymmena, vinden. Styrskåp för brand- och inbrottslarm placerades i befintligt elcentralrum intill vapenhuset. Central för aspirerande system placerades på tornvinden. Den utvändiga brandklockan och nyckelskåp för räddningstjänsten monterades på tornets västra mur. Inbrottslarm med rörelse- och magnetdetektorer samt tillhörande larmklocka installerades.

2015

Efter upprepadestöld av kopparplåt från fyra strävpelare avtäcktes dessa istället med kulturplåt målade i mörkgrå kulör (087, HB Polyester).

2018

Under 2018 genomfördes en omgestaltning av långhusets västra del. Den omfattade läktarunderbyggnad och orgelläktare och utfördes efter handlingar av inredningsarkitekt Anna Sandberg.

Den tidigare 1970-talslösningen med trärena, avskärmande väggar ersattes med nya panelklädda, linoljemålade väggar. I de två nya utrymmena placerades ett teknikrum i söder och RWC i norr. På norrsidan tillskapades även ett utrymme för pentry.

I den västligaste delen av långhusets bänkkvarter togs tre bänkar bort på vardera sida. Här lades ett tillfälligt golv av rött tegel. Övriga kvarvarande bänkar i långhuset renoverades och målades i kulörer likt befintliga (bänkar i korsarmarna renoverades inte).

Kyrkans värmeanläggning uppdaterades med nytt kablage och radiatorer installerades i kyrkorummet. Ett nytt styr- och reglersystem installerades. Ljud- och ljusmanövreringen flyttades till det nya teknikrummet.

2019

Inredning från IKEA tillkom i västra delen av långhuset.

Kyrkans och dess inventariers egenart och speciella värden och hot mot dessa värden

Se kyrkans underhållsplan, 2006-03-07, kapitel 2.5.

Värdebeskrivning

Se kyrkans underhållsplan, 2006-03-07, kapitel 2.5.1

Ett arbete med karaktärisering av kyrkomiljöerna i Lunds stift pågår och kommer att utföras under gällande underhållsperiod. Karaktäriseringen bör läggas till underhållsplanen som ett grunddokument för kyrkogården, kyrkan och dess inventarier.

Hot mot kyrkan och dess inventarier

Se rubriken "Målsättning för kyrkan och dess inventarier" samt underhållsplan, 2006-03-07, kapitel 2.5.2

Västra Vrams kyrkogård

Se kyrkogårdens underhållsplan, 2015.

Målsättning för kyrkan och dess inventarier

Församlingen fortsätter att arbeta med de kvarvarande delar av målsättningen som formulerades i underhållsplan, 2006-03-07, kapitel 2.9

Sedan föregående underhållsplan upprättades har tidsplanering och målsättning för kyrkan i stort sett följts.

Sedan underhållsplanens uppförande 2006 har kyrkan erhållit:

- Ett gott skydd vad gäller stöld- och brandsäkerhet. Risken för skadegörelse utvändigt förefaller liten då delar av awattningen och plåt detaljer har bytts till målad plåt sedan koppardetaljer blivit stulna.
- Styrsystem som möjliggör övervakning och styrning av inomhusklimatet. Ytterligare delar av kyrkan elsystem har förnyats.
- Ljud- och ljusstyrningen har samlats till en plats i teknikrummet (södra sidan orgelunderbyggnad).
- Textilförvaringen har förbättrats och anpassats efter antikvarisk standard och planer finns på att ytterligare förbättra hanteringen.

Detta innebär att hotbilden mot kyrkan är en annan idag. Flera positiva åtgärder för att minska hotbilder i kyrkan har genomförts. Regelbunden besiktning av kyrkan och dess inventarier är dock viktigt för att upptäcka skador och brister i tid. Ett uppbyggt generellt underhållsbehov förefaller vara det största hotet mot kyrkan idag. Regelbunden besiktning av vindar är av största vikt.

Åtgärder som kvarstår sedan förra underhållsplanen:

- Genomgående ut- och invändig renovering av ytskikt. Åtgärderna är huvudsakligen av underhållskaraktär. Flera områden med sprickbildning både interiört och exteriört gör att åtgärder bör genomföras under denna underhållsperiod.
- Förbättring av tillgängligheten i tom och vindsutrymmena.
- Större utredning av behov av byte av rökskadat trä i tom- och vindsutrymmen.

Se vidare bilaga 1 och 2 till denna underhållsplan.

Konkretisering av uppsatta mål för kyrkobyggnaden, dess inventarier, kyrkotomt och begravningsplats

Se kyrkans underhållsplan, 2006-03-07, kapitel 2.11. Åtgärdsförslagen för de kvarvarande målsättningarna är desamma som i förra planen.

För kyrkogården se underhållsplan för Västra Vrams kyrkogård, 2015.

Speciella vårdkrav till följd av kulturhistoriska och antikvariska värden

Se kyrkans underhållsplan, 2006-03-07, kapitel 2.12. För kyrkogården se underhållsplan för Västra Vrams kyrkogård, 2015.

Vid reovering och underhåll av kyrkans exteriör och interiör bör man utgå från traditionella material- och färgtyper. Se nästa sida.

Åtgärdsbehov och checklistor

Se bilaga 1 och 2 till denna underhållsplan samt kyrkans underhållsplan, 2006-03-07 kapitel 2.12.3.

Bilderna till vänster visar exempel på exteriöra skador som behöver åtgärdas. Överst visas putsbortfall och sprickbildning ovan kyrkans västport. I mitten visas putsskador på en av kyrkans tinnar, sannolikt orsakade av frostsprängningar. Den nedre bilden visar fönstren som är i behov av reovering och ommålning.

Här ovan visas två exempel på interiöra skador, överst en detalj av predikstolen vars färgskikt visar krackelering och resningar, nederst en bild på ett väggparti där svärtingen av yttskikten i kyrkan tydligt syns.

Färgtyp och färgkoder

Exteriör	Färgtyp/material	Färgkod
Fasadputs	Ytputs kalkbruk spritputs	–
Fasadfärg	Kalkfärg	Gul
slätputsade gesimser, blinderingar, hömkedjor samt dörr- och fönsteromfattningar	Kalkfärg	Vit
Plåtavfärgning	HB Polyester	Grå kulör NCS S7005-B20G
Ljudluckor	Linoljefärg	Grön
Fönsterbågar utvändigt	Linoljefärg	Brungrön
Ytterdörrar utvändigt	Linoljefärg	Grön
Interiör		
Väggar	Plastbaserad färgtyp (om möjligt bör ersättas med mer genomandande färgtyp)	Vit
Bänkkvarter, orgelläktare och teknikrumsställning och dörrar.	Linoljefärg och förstärkt linoljefärg på bänkar.	Ljusgrå kulör NCS 3010-G80Y Mörkgrön kulör NCS 7020-B90G Ljusgrön kulör NCS 6020-B90G Orange kulör NCS 5030-Y7CR
Golvbrädor	Förstärkt linoljefärg	Ljusgrå kulör NCS 3010-G80Y

Källor

Opublicerade källor

Västra Vrams kyrka, underhållsplan, Ponnert arkitekter AB, 2006-03-07

Antikvarisk bedömning av åtgärder avskadade efter brand i Västra Vrams kyrka, antikvarisk kontroll 2004-12-08, Lotta Eriksson, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne

Västra Vramskyrka – Larminstallationer, Antikvarisk medverkan, Heikki Ranta, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne arkivrapport 09/2011.

Västra Vrams kyrka – Byte av plåtavtäckning, Antikvarisk medverkan 2015, Kerstin Börjesson, Regionmuseet Kristianstad/ Landsantikvarien i Skåne, Rapport 2015:31

Västra Vrams kyrkogård, Vård- och underhållsplan 2015, Hanna Cöster och Tony Svensson, Regionmuseet Kristianstad/Landsantikvarien i Skåne, Rapport 2016:06

2004-03-26, Artikel Kristianstadsbladet.

<http://www.kristianstadsbladet.se/kristianstad/brand-i-vastra-vrams-kyrka/>

Regionmuseets E-rapportserie 2019

Kulturmiljö

1. Felestad kyrkogård, Felestad sn, VP, Rebecca Olsson, 2019
2. Torrlösa kyrkogård, Torrlösa sn, VP, Rebecca Olsson, 2019
3. Sireköpinge kyrkogård, Sireköpinge sn, VP, Rebecca Olsson, 2019
4. Norra Vrams kyrka – installation av brandlarm, N Vrams sn, AM, Kerstin Börjesson, 2018–2019
5. Glimmebodagården – installation av luftvärmepump, Brösarps sn, AM, Anna Rabow, 2018
6. Dalby kyrka, förhallen – invändiga åtgärder, Dalby sn, AM, Kerstin Börjesson, 2018
7. Tåstarps kyrka – taktäckning, Tåstarps sn, AM, Petter Jansson och Anna Rabow, 2016–2018
8. Gustav Adolfs kyrka – invändig renovering och ny solskyddstextil, Helsingborg, Maria Sträng, 2018
9. Västra Vrams kyrka – Uppdatering VP, Västra Vram sn, Linn Ljunggren, 2019

Förkortningar:

AF–antikvarisk förundersökning
AM–antikvarisk medverkan
AU–arkeologisk utredning
DK–dokumentation, övrigt

FU–arkeologisk förundersökning
KA–kulturhistorisk analys
MD–murverksdokumentation
OU–osteologisk undersökning

PJ–projektrapport
UN–arkeologisk undersökning
BD–byggnadsdokumentation
BAD–byggn-ark-dokumentation

Bilaga 1: Åtgärdsbehov

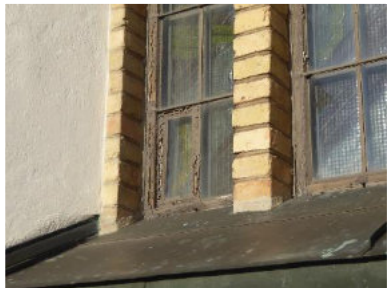

BILAGA 1

Prioritering 1: akut åtgärdsbehov. Åtgärd inom 1 år-
 2: bör göras snarast och bör hållas under uppsikt. Åtgärd inom 3 år.
 3: icke akut åtgärdsbehov. Bör åtgärdas i samband med nästa renoveringstillfälle. Åtgärd inom 5- 10 år.
 0: Ingen åtgärd krävs av tekniska skäl.

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Exteriör				
Murverk och fasader				
Fasader	Spritputsad och avfärgad med gul kalkfärg. Gesims, blinderingar fönster- och dörrömfattningar är vitkalkade. Kommentar 2006: Puts- och färgsläpp uppmärksammades samt diverse sprickbildningar.	-Generellt puts- och färgbortfall och rödalger (på både sprit- och slätputsen). Under delar av putsen verkar det även ligga äldre lager alger. lögonfallande lagningar.		3
		-På delar av fasaden förekommer fuktgenomslag. Inventeringen genomfördes under vintern vid snö, men skadorna bör ändå hållas under uppsikt.		0

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
		-spricka ovan södra ingången.		3
		-Spricka norrsida.		0
		-Kalkfärgen missfärgad, bl.a. av utfällningar från kopparplåten		0
		-Putsbom vid koret.		3

Bilaga 1: Åtgärdsbehov

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Plåtavtäckning	Kopparplåt och viss bemålad zinkplåt som ersatt tidigare stulen koppar.	–Generellt färgbortfall från plåt detaljer på kyrkans exteriör.		3
Fönster, ytterbågar				
Fönster generellt	Huvudsakligen spetsbågiga fönster. Poster av gult tegel med rundfog, kalkavfärgade. Linoljemålade snickerier.	–Fönstren är överlag i behov av underhåll. Fönsterbågar och karmar spricker, det finns färgflagning och flera av fönstren har stenskott i glaset.		2
		–Sprickor i merparten av fönstervalven.		3

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Rosettfönstren	Rosettfönster på torn och korsarmar. Brunmålade spröjs.	-Färgen på rosettfönstren flagnar.		2
Ytterdörrar				
Södra ytterdörren	Pardörrar i brädkonstruktion klädd med liggande, fasspontad panel målad i mörkgröna oljefärg.	-Dörren uppvisar färgbortfall och torrsprickor. Rostigt handtag.		3
Ljudluckor				
	Träluckor, grönmålade av linolja	-Slitna ytskikt med färgbortfall		3

Bilaga 1: Åtgärdsbehov

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Interiör				
Vapenhus/entré				
Väggar	Slätputsade vita väggar.	- Smuts/sot på väggarna.		0
		- Spricka ovanför västporten.		3
		- Spricka ovanför dörren, mötet mellan vapenhus och långhus.		3

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Dörrar	Grönmalade trädörrar. Kommentar 2006: Mindre färgflagningar förekommer på vapenhusets dörrar.	-Mindre färgbortfall på dörrar.		0
Övrigt		-lögonfallande kabeldragningar ovanför västra porten (hör samman med montering av dörröppnare).		0
Långhus				
Väggar	Slätputsade vita väggar. Kommentar 2006: Samtliga väggytor och tak är svärtade.	-Smuts/sot på väggarna.		0

Bilaga 1: Åtgärdsbehov

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
		– Spricka och putslossning, "bom", i nordvästra väggen. Området bör hållas under uppsikt, skulle skada förvärras bör putslagningar ske.		2
Tak	Brant tredingstak. Bjälkar i rödbrun kulör, panel ljus grå och lister blåmålade.	– Torrsprickor i panelen		0
Golv	Rött handslaget tegel, förskjutna fogar.	– Fogbortfall mellan tegelplattorna.		0

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Korsmitt och tvärskepp				
Väggar	Slätputsade vita väggar som i det övre vägglivet är klädda med liggande, vitmålade brädor.	-Smuts/sot på väggarna.		0
Tak	Brant tredingstak. Bjälkar i rödbrun kulör, panel ljust grå och lister blåmålade.	-Torrspäckor i panelen. Främst södra sidan är illa där.		0
Bänkar i sidoskepp	Öppna bänkkvarter i träkonstruktion. Målad i gröna, orangea och blå kulörer. Bänkkvarter står på ett upphöjt trögolv målat i en ljust, grå kulör. Dessa bänkar åtgärdades inte vid renovering 2018 då långhusets bänkar åtgärdades. 2006 påpekades samma brister som 2019.	Färgbortfall och torrspäckor.		0

Bilaga 1: Åtgärdsbehov

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Golv	Rött handslagetegel, förskjutna fogar.	Det finns stearinfläckar på delar av tegelgolvet framför koret.		0
Sakristia/förvaring	Placerat i södra korsarmen. Enkla skärmväggar i ramkonstruktion. Saknar dörrar mot kyrkorummet. Används även som förvaring av textilier och föremål. 2006: Bristande textilförvaring.	- Smuts/sot på väggarna.		0
		- Textilförvaringen har förbättrats och anpassats efter antikvariska riktlinjer, dock ligger vissa textilier framme utan skydd vilket ökar risken för skador orsakade av solljus och damm.		3

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Koret				
Väggar	Slätputsade vita väggar.	-Smuts/sot på väggarna.		0
Golv	Belagt med slipade, svarta kalkstenar. Förhöjt med fyra trappsteg.	Mindre sprickor och bortfall av fog i golvet.		0
Innerfönster				
Innerfönster	Släta vitmålade smygar, fönsterbänkar av svart kalksten, ospröjsade, brunmålade innerbågar av metall.	Generellt vittrar tegelmasverken och är nedsmutsade av sot. Vissa fogar har troligtvis lagats med för hårt bruk.		3
		-Det finns flera torrsprickor och färgbortfall i fönsterbågarna.		3

Bilaga 1: Åtgärdsbehov

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
		-Sydvästsidan, två solbänkar med sprickor varav en fortsätter ner i väggen.		2
		-Stearin som svartnat i fönstersmygarna, koret.		0
Orgelläktare				
Väggar, övre del	Slätputsade vita väggar. Kommentar 2006: Samtliga väggytor och tak är svärtade.	-Smuts/sot på väggarna.		0

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
		-I valvet ovanför orgelpiporna finns en spricka. Om den dammar eller grusar riskerar den att skada orgeln.		2
Utrymme bakom orgeln	Trapploppets väggar är släta, vitputsade väggar med tak av vitmålat mellanbjälklag. Utrummet bakom orgeln har stående, lackerade furupanel till väggar och tak.	-Spricka i fönstervalvet på norra sidan.		3
		-Trapploppet, spricka i södra sidans fönstervalv.		3

Bilaga 1: Åtgärdsbehov

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
		-Spricka i väggen i förvaringsutrymmet under trappan.		3
Tomnvåningar				
Trapploppet mellan andra och tredje våningen	Trapploppets väggar är släta, vitputsade väggar med tak av vitmålat mellanbjälklag.	-Generell sprickbildning, bl.a. en spricka i valvet till rosettfönstret vilken lagats med bruk men spruckit igen. Spricka i fönstervalvet		3
				3
Tomnets tredje våning	Klockvåningen. Golv av brunbetsade furubrädor, väggar av tuktad gråsten med utdragna fogar. Tak synligt bjälklag. Klockbock av bilat ekvirke.	-Ett fågelbo mellan nät och tomluckom på västra sidan som bör avlägsnas		3

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
		-Något försvagad kalkputs på väggarna med sprickbildning och putsnedfall.		3
		-Sprickor i södra och östra fönstervalven.		3
		-Några plankor (taket/vindens golv) har angripits av skadedjur. Oklart om det är pågåendeangrepp eller äldre.		3

Bilaga 1: Åtgärdsbehov

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
		-Vitmögel på klockbocken.		3
Tornvind	Stjärnbjälklag och spiralkonstruktion. Finns ej belysning högst upp i tornspiran. Det är dålig tillgänglighet och syn kunde endast göras upp till andra krysslinjen. Kommentarer 2006:Upphov till rötskador (troligtvis avstannade) på olika ställen samt angrepp av strimmig trägnagare.	- Tidigare skadat trä återstår i tornvinden. Besiktning och avsyn av dess standard av sakkunnig bör genomföras för att försäkra sig om att den håller god tekniks standard.		0
		- Finns ett fågelbo högre upp i tornets bjälklag som bör avlägsnas.		0
		- Vitmögel på vissa trädelar.		3

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
		-Mycket trämjöl och tecken på strimmig trägnagare.		3
		Tillgängligheten bör ses över. På bilden används en ficklampa.		3
		Det finns löst hängandesladdar på tornets vind. Dessa bör fästas bättre.		

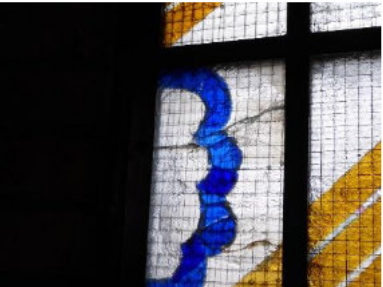
Bilaga 1: Åtgärdsbehov

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Kyrkvind				
Vinden ovan långhuset	Har en enkel spång av masonitskivor lagd direkt ovanpå isolering av mineralull som täcker kyrkorummets samtliga innertak. Spången slutar strax före korsmitten.	- Löst liggande och öppnad mineralull.		2
		- Ingen belysning och generellt dålig tillgänglighet bland annat beroende på spång av lösa masonitskivor. Dessa bör ordnas så att vinden kan inspekteras på ett säkert sätt		3
		- Vitmögel på vissa takbrädor. Orsaken bör undersökas av sakkunnig noga. Det kan finnas opptäckta brister i taket.		2

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Fast inredning				
Altarring	Altarring i stål med stoppat, skinnklätt knäfall och överliggare av ek.	Altarringen förvaras inte längre framme utan är placerad i ett förråd och klädseln inne i kyrkorummet. Dess tekniska standard har ej synats. Dock bör den med jämna mellanrum undersökas av personalen så den inte tar skada av sin nuvarande placering.		0
Predikstol	Från 1600-talet. Två renoveringar under 1900-talet. Tillverkad i ek. Bemålad och formgiven i renässansstil med snidat trä.	-Mindre färgbortfall.		0
Dopfunt	Dopfunt av ek från 1600-talet. Målade detaljer som ska ha bättrats flera gånger.	-Färgbortfall och stearinfläckar. Stearinfläckarna kan missfärga ytor.		3

Bilaga 1: Åtgärdsbehov

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Orgel	Mekanisk orgel. Tillverkad 1965 av A. Magnussonsorgelbyggeri AB i Göteborg. Klädd med lackerad furufanér.	- Lite damm på orgeln.		3
Gamla orgelfasaden		- Lite färgbortfall och mindre torrsprickor		0
Storklockan	Tillverkad av Wilhelm Rieb.	- Storklockan har en sned klockupphängning, den har troligtvis flyttat sig. Bör hållas under uppsikt.		3

Byggnadsdel/ Anläggning	Teknisk uppbyggnad och kommentar	Skador och åtgärdsbehov 2019	Foto	Prio
Glasmålningar	Gjorda av Olle Nyman. Tillkomna 1974.	-Bör undersökas närmare, oklart om det finns skador eller om det är texturen i målningen som är krackelerad.		0

Byggnadsdel	Punkter att kontrollera	Intervall	Underhållsinstruktioner	Egna anteckningar	Besiktningens datum
Grund	<ul style="list-style-type: none"> • Sättningskador • Förändring av omgivande marknivå 	Årligen	Sprickbildning i murverk kan bero på sättningar i grunden. Vid fuktproblem kring grunden ska utredning genomföras.		
Yttertak	<ul style="list-style-type: none"> • Läckage • Färg på plåt 	Årligen	Eventuellt läckage åtgärdas.		
Murverk	<ul style="list-style-type: none"> • Sprickbildningar 	Årligen	Dokumentera sprickor och skador.		
Fasadputs	<ul style="list-style-type: none"> • Sprickbildningar • Putsnedfall • Bom • Missfärgningar och algpåväxt 	Årligen	Dokumentera sprickor och skador. Vid behov kontakta sakkunnig för skadeanalys och råd.		
Sockel	<ul style="list-style-type: none"> • Sprickbildning • Fuktskador • Missfärgningar och algpåväxt 	Årligen	Dokumentera sprickor och skador. Vid behov kontakta sakkunnig för skadeanalys och råd. Rengör från eventuell växtlighet i sprickor.		
Awattning/ dränering	<ul style="list-style-type: none"> • Löv och annat skräp i ståndrännor och stuprör. • Infästningar och skarvar • Markfuktighet • Växtlighet 	1 ggr/månad under hösten. I övrigt vid behov.	Rensa rännor och rör och täta eventuella läckage. Fläckar på mur kan vara indikation på läckage. Växtlighet nära byggnader kan tyda på fukt i marken.		
Plåtavtäckning	<ul style="list-style-type: none"> • Bucklor i plåt samt otäthet i skarvar, särskilt i anslutningar mellan yttertak och fasader. • Korrosion 	Årligen	Otätheter åtgärdas snarast. Bucklor hålls under uppsikt, vid behov kontakta plåtslagare för skadebedömning och åtgärdsförslag.		

	<ul style="list-style-type: none"> • Färg på plåt • Övriga skador 				
Åskledare- och skydd	<ul style="list-style-type: none"> • Infästning i mur/tak • Frostsprängningsskador. • Kontroll enligt försäkringsbolagets krav. 	Årligen	Infästningen bör ej luta så vatten råkar ledas in i muren.		
Fönster/fönst erbänkar	<ul style="list-style-type: none"> • Tätning mellan karm och murverk • Skadade falsar • Kondens • Trasigt glas • Korrosion 	Översyn av tätning vart femte år. I övrigt vid behov.	Välskötta fönster bidrar till ett bra klimat i kyrkan. Byt trasigarutor.		
Masverk och fönsterposter tegel	<ul style="list-style-type: none"> • Färgflagning • Vittrade fogar • Skadat tegel 	Årligen	Vittrade fogar bör åtgärdas för att minska risken för frostsprängning. Vid behov kontakta sakkunnig för skadeanalys och råd.		
Dörrar/portar	<ul style="list-style-type: none"> • Tätning mellan karm och murverk samt vid tröskel. • Kontroll av gångjärn, låsanordning etc. • Rötskador och sprickor i karm och dörrblad. • Färgflagning. 	Vart femte år. I övrigt vid behov.	Kontrollera frigång och låsanordningar och justera vid behov. Kontrollera utsida och dörrarnas nederkant efter eventuella rötangrepp.		
Ljudluckor	<ul style="list-style-type: none"> • Täthet mellan karm och murverk. • Rötskador, färgflagning och sprickor 	Regelbundet flera gånger per år	Kontrollera att ljudluckorna går att stänga och öppna. Åtgärda eventuell otäthet.		

	<ul style="list-style-type: none"> • Luckomas maskineri för öppning och stängning kontrolleras. 				
Vindar och övre tornvåning	<ul style="list-style-type: none"> • Läckage genom taket • Skadedjursangrepp • Ventilation, kondens • Skador i murverk/puts eller träkonstruktion 	Ofta och regelbundet, alltid efter kraftiga skurar och storm	Läckage åtgärdas omgående. Starkt fukt- och rötskadat virke bör bytas snarast. Tornvåningar ska hållas städade. Vid tecken på aktiva skadedjursangrepp kontakta sakkunnig för åtgärd.		
Takstolar	<ul style="list-style-type: none"> • Sprickbildning i träet • Rörelser i sammanfogningarna • Fukt-/ rötskador • Skadedjursangrepp 	Ofta och regelbundet alltid efter kraftiga skurar och storm	Starkt fukt- och rötskadat virke bör bytas snarast. Vid tecken på aktiva skadedjursangrepp kontakta sakkunnig för åtgärd.		
Botten- och mellanbjälklag	<ul style="list-style-type: none"> • Lukt • Fukt- och rötskador • Skadedjursangrepp 	Ofta och regelbundet alltid efter kraftiga skurar och storm	Unken lukt kan vara tecken på fuktproblem. Vid tecken på aktiva skadedjursangrepp kontakta sakkunnig för åtgärd.		
Putts/ avfärgning/ dekormålning	<ul style="list-style-type: none"> • Sprickbildningar • Puttsnedfall • Bom • Skadedjursangrepp • Saltutfällningar • Fuktfläckar 	Vart 5:e år, eller vid behov.	Dokumentera sprickor och skador. Vid behov kontakta sakkunnig för skadeanalys och råd. Vid tecken på aktiva skadedjursangrepp kontakta sakkunnig för åtgärd.		
Golv	<ul style="list-style-type: none"> • Öppna fogar • Skadade golvplattor • Fukt- och saltutfällningar • Rötskador/skadedjursangrepp i bänkkvarteren. 	Årligen	Öppna fogar fylls med bruk. Skadade plattor byts ut mot likvärdiga. Vid tecken på aktiva skadedjursangrepp kontakta sakkunnig för åtgärd.		

Läktarbarriär/ bänkinredning	<ul style="list-style-type: none"> • Sprickbildning • Mekaniska skador • Färgflagning/smuts • Skadedjursangrepp 	Årligen	Rengörs vid behov med torr trasa. Vid tecken på aktiva skadedjursangrepp kontakta sakkunnig för åtgärd. Åtgärder på kulturhistoriskt värdefull inredning ska utföras av konservator.		
Snickerier/dör- rar/foder/ paneler etc.	<ul style="list-style-type: none"> • Färgflagning • Rötskador • Skadedjursangrepp • Mekaniska skador 	Årligen	Vid tecken på aktiva skadedjursangrepp kontakta sakkunnig för åtgärd.		
Predikstol, dopfun- t, triumfkrucifix	<ul style="list-style-type: none"> • Smuts och damm • Sprickbildning • Färgflagning • Mekaniska skador • Skadedjursangrepp 	Regelbundet. Vid skador kontakta kon- servator	Städning. Försiktig damning genom torra metoder med dammvippa. Dammtrasa kan slita loss lösa färgskikt. Åtgärder på kulturhistoriskt värdefull inredning ska utföras av konservator.		
Övriga träin- damm ventarier	<ul style="list-style-type: none"> • Smuts och • Sprickbildning • Färgflagning • Mekaniska skador • Skadedjursangrepp 	Regelbundet. Vid skador kontakta kon- servator	Städning regelbundet med torra metoder. Kulturhistoriskt värdefulla inventarier rengörs av konservator.		
Orgel	<ul style="list-style-type: none"> • Sprickbildning • Mekaniska skador • Skadedjursangrepp • Orgelpipomas infästning • Smuts i orgelhus 	Årligen	Kan rengöras med en torr trasa vid behov övrig rengöring och reparation utförs av en orgelbyggare.		
Textilier	<ul style="list-style-type: none"> • Förvaring • Mekaniska skador • Missfärgning • Smuts • Skadedjursangrepp 	2 ggr/år	Besiktning vid uppkomnaskador. Undvik dagsljus. Vid tecken på aktiva skadedjursangrepp kontakta sakkunnig för åtgärd. Åtgärder på kulturhistoriskt		

	<ul style="list-style-type: none"> • Brister vid upphängning 		värdefull inredning ska utföras av konservator.		
Kyrksilver och övriga metallföremål	<ul style="list-style-type: none"> • Missfärgningar • Smuts- och fettfläckar • Bucklor och hål • Korrosion 	Årligen	Se över förvaring och rengöring 1 ggr/år och vid behov. Vid skador kontakta silversmed. Värdefulla inventarier rengörs av konservator.		
Övriga inventarier	<ul style="list-style-type: none"> • Skador 	Årligen	Beslut om åtgärdertas från fall till fall.		
Belysning	<ul style="list-style-type: none"> • Bucklor • Missfärgning/ smuts • Upphängningsanordning 	Årligen	Smuts tas bort försiktigt. Upphängningen kontrolleras årligen. Skador åtgärdas av metallkonservator. Äldre bristfälliga armaturer bör ses över.		
Ljud- och ljusanläggning	<ul style="list-style-type: none"> • Anläggningens funktion • Armatur- och högtalarupphängning 	Årligen			
Kyrkklockor	<ul style="list-style-type: none"> • Styrsystem • Maskineri • Upphängning • Sprickbildning i klockor 	Årligen			
VA-system	<ul style="list-style-type: none"> • Ståldrännor och stuprör • Läckage • Brunnar 	På hösten före och efter lövfällning.	Rensa för att förhindra breddning och stopp i rör. Läckage åtgärdas snarast.		
Ventilation	<ul style="list-style-type: none"> • Kondensbildning på fönster 	Regelbunden kontroll.	Förbättring av luftning skall åtgärdas genom öppning i innerfönstret. Därefter skall fönstren synas kontinuerligt för att kontrollera att kondens ej uppstår.		

Uppvärmning	<ul style="list-style-type: none"> • Uppvärmningskostnader • Tidur och reglercentral visar rätt värde 	Vid övergång till sommartid/vintertid	Värmeförbrukningen skall kontrolleras årsvis. Relativ luftfuktighet bör ligga mellan 40–70%. Temperaturvid förbättring bör inte överstiga 20 grader.		
Elförsörjning	<ul style="list-style-type: none"> • Godkänd elrevision • Automatsäkringar • Skador och brister på ledningsdragningar, elcentral och uttag 	Enligt lag 1 ggr/ 6 år 1 ggr/månad	Gör felsökning vid behov.		
Brandskydd	<ul style="list-style-type: none"> • Larmets funktion • Brandsläckarnas placering • Utrymningsplan • Utrymningsstege (läktare) 	Enligt lag			
Stöldskydd	<ul style="list-style-type: none"> • Inbrottslarmets funktion • Lås på ytterdörrar 	Årligen			